

dakpannen te gebruiken en door een tuinaanleg met wat open grond liefst in combinatie met een dichte heg. Zie hiervoor het boeiende artikel van Hein Verkade in *de Strandloper* (dec. 2004).

Tot slot een overzicht van alle soorten van de nieuwe Rode Lijst die in Noordwijk en omgeving broeden: Zomertaling, Slobeend, Boomvalk, Patrijs, Grutto, Tureluur, Visdief, Zomertortel, Koekoek, Ransuil, Groene Specht, Veldleeuwerik, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, Graspieper, Gele Kwikstaart, Engelse Kwikstaart, Nachtegaal, Tapuit, Spotvogel, Grauwe Vliegenvanger, Wielewaal, Huismus, Ringmus en Kneu.

Natuurlijk bestaat dit nieuwe boek niet alleen uit lijsten. Er wordt uitvoerig uit de doeken gedaan welke criteria zijn gehanteerd en bij elke soort is veel informatie te vinden. Het belangrijkste hoofdstuk is wellicht hoofdstuk 2 waarin uitvoerig de verschillende leefgebieden (moeras, agrarisch laag-Nederland, stad en dorp, enz.) worden besproken en de veranderingen daarin die tot de afname van bepaalde soorten hebben geleid. Ook staat hier aangegeven met welke maatregelen de soort geholpen zou kunnen worden.

Jelle van Dijk

Rietorchissen in Noordwijk

A.J.M. Schipperijn

Al zeker een kleine tien jaar en wellicht al langer zijn aan de Northgodreef langs de waterkant in juni Rietorchissen (*Dactylorhiza majalis subspecies praetermissa*) in bloei te bewonderen.

De soort (in het Frans: Orchis négligé; in het Duits: Schilf-Knabenkraut; in het Engels: Southern March-orchid) behoort tot het geslacht Handekenskruid (*Dactylorhiza*).

De soort komt vrij wijd verspreid in Europa voor, met name in het Noordwesten van Europa, maar ook in het Middellandse Zeegebied. Daar komen ook grotere varianten voor: die kunnen wel één meter of hoger worden.

Rietorchissen zijn zogenaamde aardorchideeën, dat wil zeggen: zij staan met een wortelstok(je) in de volle grond. De wortelstokjes van aardorchideeën hebben vaak de vorm van twee bij elkaar staande knolletjes en doen denken aan de testikels bij vele zoogdieren; hun naam ontleen zij dan ook aan de oud-Griekse naam voor testis: ορχις, *orchis* (De meeste *tropische* orchideeën zijn voornamelijk epiphyten, levende op andere planten. Die zoeken steun met name op bomen met luchtwortels en leven van humus, dat zich in de loop der tijden op en in holten in die bomen is ontstaan; die hebben dus geen echte wortelstokken).

De verschijningsvorm van de Rietorchis is onmiskenbaar: bleekpaarse tot vooral dieppaarse toortsen met elk vele tientallen ca 1½ tot 2 cm grote orchidee bloemetjes, paars geaderd. Ze bloeien voornamelijk in de hele maand juni en begin juli. De toortsen staan aan het einde van een bloemstengel, spaarzaam bebladerd, en komen tevoorschijn uit een kolf van langwerpige, parallelnervige bladeren, die vlak boven de grond

lijken uit te komen. Vaak zijn die bladeren bruinig gevlekt.

Beide typen zijn dan ook aan de Northgodreef te vinden. Soms zijn de planten wat iel, steken amper uit boven de grassen, paardenstaarten en andere kruiden, waar zij tussen in staan. Dat bemoeilijkt het tellen. Dan weer zijn het flink uit de kluiten gewassen exemplaren, die vooral door hun dieppaarse tint opvallen. Als de planten wat klein zijn is, heel oppervlakkig en slechts vluchtig op kleur bekeken, verwarring mogelijk met de daar ook groeiende paarse klaver. Verwarring zou mogelijk zijn met de Gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*), die een ander type blad heeft en de Brede orchis (*Dactylorhiza majalis subspecies majalis*). Bij mijn beste weten komen die in de bebouwde kom van Noordwijk niet voor.

De laatste jaren heb ik, steeds in de eerste drie weken van juni, zo goed en zo kwaad als dat mogelijk was, tellingen gedaan van het aantal exemplaren, dat daar bloeit, met name langs het water tussen de Gooweg en de Leeuwenhorstlaan (daar staan slechts een klein aantal aan weerszijden van de sloot, maar voornamelijk langs de weg en het fietspad) en langs het water tussen de Leeuwenhorstlaan en de Buurweg, ook weer vooral aan de kant van het fietspad en de weg. Vooral dáár staan zij in groepen van wel honderd bij elkaar. Verderop richting Duinwetering heb ik ze inmiddels ook al gezien; enkele jaren geleden zag ik ze daar nog niet. Dat wil niet zeggen, dat zij daar toen niet gestaan hebben. Vast en zeker moeten de door mij hieronder in een tabelletje opgegeven getallen als minima worden gezien, omdat de tellingen op enige afstand van de sloot werden gedaan om de vegetatie bij het tellen niet plat te trappen. Kleinere exemplaren blijven

daarbij, zoals reeds gezegd, onopgemerkt tussen de veel hoger opgeschoten andere planten.

Een andere moeilijkheid bij het tellen is de steeds weer op te brengen alertheid om niet in hondenuitwerpselen en paardenmest te trappen! De beste tijd om te tellen lijkt mij 21 juni: de langste dag van het jaar. De eerst tot bloei gekomen exemplaren vertonen dan alweer enige teruggang, terwijl de aanvankelijk kleinere exemplaren zich dan vaak duidelijker laten zien.

1998	29
1999	56
2000	165
2001	278
2002	458
2003	632
2004	564
2005	779

Het lijkt erop, dat het aantal orchideeën in de loop der jaren steeds groter is geworden. Ook lijken er steeds meer forsere exemplaren te groeien. Dat mag in tijden van milieuvervuiling toch als een opsteker worden gezien. Groot was trouwens mijn verbazing, toen ik vorig jaar, 2004, in een pol Bieslook bij ons in de voortuin: een Rietorchis aantrof! Hij staat bij mij nu aan de rand van ons vijvertje. Wellicht worden er in de tuinen in de buurt, als men alert is met het wieden van onkruid, meer exemplaren gevonden. Dat is zeker niet ondenkbaar, aangezien orchideeën stofzaad vormen: talrijke minuscule zaadjes, die makkelijk

met de wind mee naar elders waaien. Omdat orchideeëenzaad alleen met behulp van speciale in de grond aanwezige schimmels kan ontkiemen, is de kans hierop overigens zéér gering. Wij hebben thuis kennelijk stom geluk gehad!

NB: het verzamelen van orchideeën vanuit het vrije veld c.q. uit de natuur is bij de wet streng verboden! Er zijn echter orchideeënkwekerijen in ons land, waar inheemse orchideeën verkocht worden. Hun namen zijn te vinden in de jaarlijks uitkomende "Plantvinder". Verstandig is het dit geval om een aankoopnota te vragen en die zorgvuldig te bewaren!

Literatuur:

Heimans, E., Heinsius, H.W. en Thijsse, Jac. P. *Geïllustreerde flora van Nederland*, 21ste druk Uitgeverij: W. Versluys nv, Amsterdam-Antwerpen.

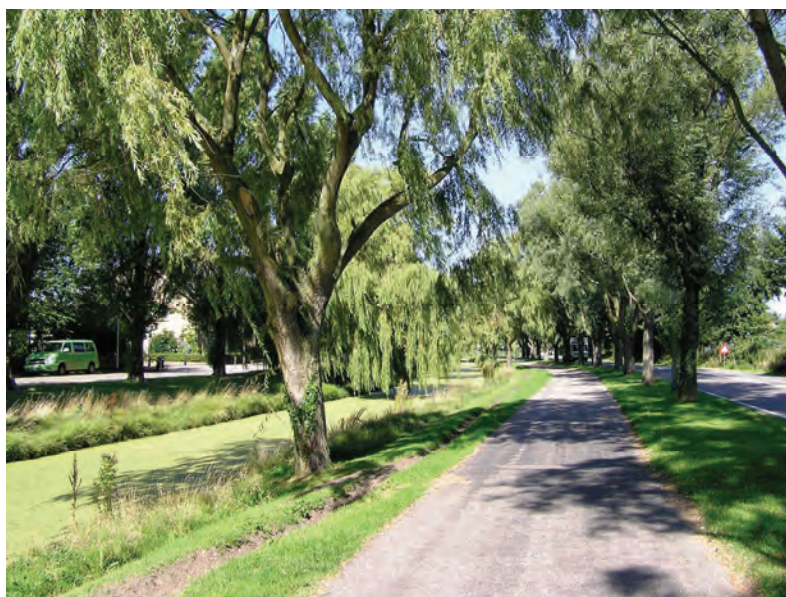
IDEM Onder redactie van Dr J. Mennema. 23ste geheel herziene druk. 1994, W. Versluys nv Baarn
Meijden, R van der, 1996, *Heukel's Flora van Nederland*, 22ste druk Wolters-Noordhoff, Groningen.

Danechs Orchideen Kompass: Die wildwachsenden Orchideen Mitteleuropas sicher bestimmen. ISBN 3-7742-1635-5 Met fraaie foto's!
Internet gegevens.

V. Westhoff, P.A. Bakker, C.G. van Leeuwen, E.E. van der Voo, R. Westra, *WILDE PLANTEN. Flora en vegetatie in onze natuurgebieden. Delen I t/m III.* (1970-1973) Uitgave van de Vereniging tot Behoud van natuurmonumenten in Nederland

Rietorchis (foto: A.J.M. Schipperijn)

Waterkant bij fietspad Northgodreef, Noordwijk (foto: C. Erkelens)